

**Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.151
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору мистецтвознавства, професору,
професору кафедри методики музичного
виховання та диригування
Карась Ганні Василівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри
музичного мистецтва Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв Зосім Ольга Леонідівни
на дисертаційну роботу Мартинюк Марії Володимирівни
**«Жіночі вокальні ансамблі в українському музичному мистецтві ХХ –
початку ХХІ століття: від фольклору до академічних традицій»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

Актуальність теми дисертації. Дослідження жіночих вокальних ансамблів в українському музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ століття є надзвичайно актуальним із багатьох причин. Це зумовлено передусім недостатнім рівнем наукової розробки цієї проблематики: попри численні роботи, присвячені українській хоровій музиці та фольклору, узагальнюючої праці, присвяченої вивченню жіночих вокальних ансамблів, що охоплює такий широкий часовий та жанровий діапазон, й досі немає. Дослідження М. В. Мартинюк спрямоване на заповнення цієї лакуни в українському музикознавстві.

Окрім суто музикознавчого, значимим є й історико-культурний аспект, який зачіпає авторка в роботі. ХХ століття було періодом серйозних соціальних, політичних та культурних трансформацій в Україні, що суттєво вплинуло на розвиток музичного мистецтва. Жіночі вокальні ансамблі,

репрезентовані значною мірою фольклорною традицією, пройшли складний еволюційний шлях, розширюючи жанрово-стильову палітру за рахунок звертання до академічної та естрадної музики. Дослідження цього шляху дає змогу прослідкувати, як змінювалися виконавські стилі, репертуар, естетичні пріоритети та функціональне призначення таких колективів, що дозволяє розкрити динаміку розвитку української музичної культури в цілому.

Дослідження має багато вимірів – гендерне, культурно-промоційне, виконавсько-практичне. Акцент на жіночому виконавстві, хоча б дотично, не може не торкатися таких аспектів як соціальна роль жінки в українському суспільстві, актуалізуючи на сучасному етапі образ жінки-берегині, яка захищає домашнє вогнище й родину. Каталогізація та аналіз творчої діяльності жіночих вокальних ансамблів різного складу і спрямування дозволяє створити більш повну та багатошарову картину розвитку українського вокального мистецтва, що сприятиме популяризації національної культурної спадщини. Для сучасної виконавської практики та музичної педагогіки дослідження М. В. Мартинюк також є важливим, адже допомагає окреслити шляхи розширення репертуару, виконавських технік та методик роботи з жіночими вокальними ансамблями.

Отже, актуальність дослідження М. В. Мартинюк є безсумнівною, адже воно не лише заповнює прогалини у вивченні українського музичного мистецтва, а й допомагає формувати нові виконавські тренди.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження відповідає комплексній науковій темі кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Народно-інструментальна музика України і зарубіжжя: аспекти взаємодії фольклорного і академічного напрямів» 2013–2023 рр. (державний реєстраційний номер 0113U0063890), «Творчий універсалізм митців української діаспори ХХ – початку ХХІ століття: ідентифікаційний, комунікаційний, синергетичний виміри» 2022–2024 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000893), «Музичне мистецтво в історико-культурній еволюції композиторської творчості та виконавства» з 2025 р. (державний реєстраційний номер 0125U000103).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується широкою джерельною базою,

актуальною науковою літературою та сучасними теоретико-методологічними підходами. Об'єктивність дослідження обумовлена значним за обсягом фактологічним матеріалом, який демонструє усю багатогранність досліджуваного явища. Важливою частиною дисертації є Додатки, які візуально унаочнюють розмаїття українських жіночих вокальних ансамблів (Додаток В) та дозволяють більш детально ознайомитися з репертуаром колективів і особливостями музичних рішень композицій для жіночих колективів (Додаток Д). Вагомою є теоретична база дослідження, що включає праці з історії вокального мистецтва, фольклору, естрадної музики, історії та теорії музичної інтерпретації, роботи, присвячені питанням жіночого бандурного виконавства, а також ансамблевому музикуванню в українській діаспорі. Використання різноманітних методів і підходів, зокрема історичного, історико-хронологічного, історико-типологічного, джерелознавчого, системно-функціонального, культурологічного, соціокультурного, аналітичного, а також низки емпіричних методів (спостереження, спілкування, опитування, інтерв'ю), дало змогу охопити головні проблемні зони дослідження та визначити магістральний напрямок дисертаційної роботи. Отже, можемо констатувати, що усі наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, є обґрунтованими.

Наукова новизна результатів дослідження та їх наукова обґрунтованість. Усі положення наукової новизни забезпечується вагомістю джерельної бази та сучасними науковими підходами. У дисертації М. В. Мартинюк вперше узагальнено форми та динаміку особливостей розвитку жіночих однорідних ансамблів в Україні упродовж ХХ – початку ХХІ століття від фольклорного до академічного напрямку; здійснено порівняння фольклорних традицій жіночого колективного музикування різних регіонів України та їх відображення у творчості сучасних колективів; визначено тенденції розвитку репертуару жіночих ансамблевих колективів академічного спрямування; введено до наукового обігу аналіз творчих здобутків жіночих ансамблів України та української діаспори фольклорного, академічного, естрадного напрямів; проаналізовано регіональні виміри творчої діяльності жіночих колективів, зокрема Закарпаття, позначених міжнаціональними впливами; доповнено визначення репертуарних тенденцій в ансамблевому жіночого бандурному виконавстві; узагальнення здобутків жіночих ансамблевих колективів української діаспори; знайшло продовження

визначення фактурних особливостей творів для жіночих ансамблів у зразках композиторської творчості та різних типів обробки й аранжування.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Теоретичне значення дисертації полягає у створенні цілісної концепції історичної еволюції жіночого вокального ансамблю в українській музичній культурі, що сприятиме вияву динаміки її розвитку та функціонування. Практичне значення роботи полягає у можливостях використання її результатів у виконавській діяльності колективів фольклорного, естрадного та академічного спрямування, а також у програмах навчальних курсів «Методика виховання голосу», «Ансамблевий клас», «Вокальний ансамбль», «Аранжування та обробка для вокальних ансамблів» у закладах вищої освіти мистецького спрямування.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація має таку структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 322 сторінки, з них основного тексту 190 сторінок, список використаних джерел налічує 437 позицій.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та вказано на його зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та географічні межі, сформульовано наукову новизну, окреслено теоретичну та методологічну основу дисертації, зазначено теоретичне і практичне значення проведеного дослідження, вказано на особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ *«Традиції жіночого вокально-ансамблевого музикування в українській культурі»* формує дослідницьку стратегію дослідження. У підрозділі 1.1 *«Вокальний жіночий ансамбль як українське культурно-мистецьке явище, його форми та специфіка функціонування: теоретичні та історіографічні аспекти»* авторка окреслює специфіку жіночого вокального ансамблю та здійснює огляд літератури, яка дотична до теми дослідження. Підрозділ 1.2 *«Фольклорні регіональні традиції ансамблевого співу в Україні»* присвячено розгляду особливостей жіночого народного традиційного багатоголосного співу. Авторка характеризує специфіку, що притаманний тому чи іншому українському регіону в цілому, а також унаочнює це на конкретних прикладах. Для підтвердження основних положень було обрано велику

кількість українських аматорських жіночих колективів із Чернігівщини, Сумщини, Житомирщини, Західного Полісся, Поділля, Полтавщини, Галичини, Буковини, Закарпаття, в яких відтворено характерні риси того чи іншого українського регіону. Окрім того, в роботі охарактеризовано колективи фольклорного спрямування при закладах освіти («Михайлове чудо», «Крालиця», «Бузький Гард» та ін.), які реконструюють не лише місцеву традицію, а звертаються до фольклору різних регіонів України, в тому числі до пісень етнічних національних меншин. Авторка особливо наголошує на тому, що цінність автентичного питомого та вторинного виконавства полягає у збереженні національних співочих традицій, які є невід'ємною частиною культурної і духовної спадщини українського народу.

Другий розділ дисертації – *«Академічні форми жіночих вокальних ансамблів в українському культурно-мистецькому просторі ХХ – початку ХХІ ст.»* – присвячений виконавським аспектам діяльності жіночих вокальних колективів, що у своїй творчості спираються не на фольклор, а професійну музику у її жанровому та стильовому розмаїтті. У підрозділі 2.1 *«Виконавські здобутки українських жіночих ансамблів в академічній камерно-вокальній музиці»* авторка зосереджується на професійних колективах, серед яких сестри Байко, «Золоті ключі», «Росинка», «Либідь», «Берегиня», «Крайня хата» «Солов'ї Галичини». «Ладо» «Коралі», «Червоні маки», «KURBASY», перші з яких стали уособленням трансформації та оновлення цього напрямку виконавства. Дослідниця підкреслює розмаїття репертуару жіночих вокальних ансамблів, який включав народні пісні різних регіонів, класичні академічні твори, а також твори сучасних композиторів, що репрезентують тогочасну естраду. Значну увагу авторка приділяє такому виконавському складу як тріо бандуристок (пізніше з'являються колективи з більшою кількістю учасниць – квартети, секстети), який став надзвичайно популярним в різних регіонах України. Дослідниця доходить висновку, що професіоналізація жіночого вокального виконавства спричинила його якісне оновлення, що дозволило розширити кількість учасників, збагатити інструментальний супровід та ускладнити гармонічну мову і фактуру.

Підрозділ 2.2 *«Естрадні виміри творчої діяльності жіночих вокальних ансамблів в Україні»* зосереджує увагу на колективах, що репрезентували естрадний напрям музичної творчості. Серед них: «Марічка», «Веселі скрипки», «Мрія», «Гуцулочки», «Живиця», «ТЕЛЬНЮК: Сестри», «Україна»,

«Нота Нео», «Гуцулочки Карпат», «Ladies' TRIO», «Freedom Jazz», «Dakh Daughters», «Panivalkova». «Лісапетний батальйон», «YAGODY», дует сестер Юстини та Соломії Халавко, дует «Vatra», тріо «Жоржини». Авторка аналізує репертуар цих колективів, їх виконавські особливості та стильові пріоритети, що дозволило їй дійти висновку, що українські жіночі естрадні ансамблі відзначаються надзвичайним розмаїттям, оскільки працюють із різним репертуаром та в різних стилях, а при звертанні до фольклору оновлюють його звучання, збагачуючи театральними, хореографічними та видовищними елементами.

У підрозділі 2.3 *«Творчість жіночих вокальних ансамблів української діаспори»* дослідниця зосереджує увагу на колективах, що працювали в український діаспорі. Особливо підкреслимо момент звертання до творчого доробку зарубіжного українства, адже в переважній кількості праць українських науковців, що узагальнюють той чи інший напрям в музичній культурі України ХХ –ХХІ ст., зазвичай повністю опускається цей важливий шар. Авторка характеризує творчість низки колективів з Канади (вокальний квартет «Верховина», тріо «Троянда», вокальний ансамбль «Черемшина», гурт «Зілля», дівочі гурти «Календар» і «Коліжанки»), США (ансамбль «Коріння») та низки європейських країн – Польщі («Калина», «Крајка», «WERNYHORA», «DAGADANA»), Хорватії («Кобзар»), Австрії («FAJNA»), Нідерландів («Червоні Корали»), Чехії («Радість»), Норвегії («FolkeMelodi»), Литві («Намисто»). На основі аналізу репертуару, який переважно складається з українських народних пісень різних регіонів, дослідниця виділяє три підходи до фольклорного шару: реконструкція автентичної традиції співу за зразками первинних виконавців, аранжування народних й авторських пісень відповідно до естетики популярної музики, обробка народнопісенного репертуару у стилях поп, фолк, джаз, електронної музики.

Третій розділ дисертації – *«Жанрово-стильові виміри українського камерно-ансамблевого вокального мистецтва»* – присвячено проблематиці репертуару жіночих вокальних ансамблів та конкурсно-фестивальному руху. Підрозділ 3.1 *«Засади формування репертуару жіночих вокальних ансамблів: фольклорні джерела, композиторська творчість, обробки, аранжування»* сконцентровано на музичних особливостях творів, написаних для жіночих вокальних ансамблів. Авторка аналізує низку обробок народних пісень та авторських творів, характеризуючи їх фактурні рішення як репрезентативного

елементу в музиці, що створена для подібного типу колективів. Особливу увагу приділено композиторській творчості Закарпаття, а саме творам Дезидерія Задора, Миколи Попенка, Василя Поповича, Федора Турянина, в яких увагу зосереджено передусім на регіональній специфіці. У підрозділі 3.2 *«Конкурсно-фестивальний рух як середовище репертуарного та виконавського удосконалення вокально-ансамблевого мистецтва»* здійснено огляд фестивалів, які спричинилися до розвитку ансамблевого виконавства, в тому числі й жіночого. Серед них: Всеукраїнський фестиваль-конкурс автентичних колективів на приз Гната Танцюри (Вінничина), Відкритий фестиваль-конкурс стрілецької пісні «Красне поле» та Фестиваль-конкурс коломийки «Дзвінки перлини Верховини» (Закарпаття), Всеукраїнський фестиваль-конкурс вокально-хорового мистецтва «Серпневий заспів» (Одещина), Фестиваль-конкурс козацької пісні «Байда» (Тернопіль), Міжнародний фольклорний фестиваль «Калинове літо на Дніпрі» (Полтавщина), Міжнародний фольклорний фестиваль «Берегиня» (Луцьк), Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Встань, козацька славо! Засвіти знамена!» (Рівненщина), Міжнародний Різдвяний фестиваль «Коляда на Майзлях» (Івано-Франківськ), Всеукраїнський фестиваль «Мазепа-фест» (Полтава), київські мистецькі форуми Міжнародний фестиваль етнічної музики «Країна мрій» та Київ-етно-мюзік-фест «Віртуози фолку», Міжнародний фестиваль ретро-музики імені Богдана Весоловського, започаткований у Львові. Завершується робота характеристикою телевізійних шоу «Україна має талант», «Х-фактор», «Голос країни», «Співають всі», які також спричинилися до розвитку жіночого вокального ансамблевого мистецтва.

Висновки дисертації узагальнюють результати дослідження, вони відповідають поставленій меті та завданням, є методологічно обґрунтованими. У висновках зокрема як підсумок авторка пропонує власну періодизацію вокального жіночого ансамблевого виконавства в Україні та діаспорі, що є важливим для створення цілісної картини розвитку української музичної культури.

Список використаних джерел є репрезентативним і відображує рівень опрацювання наукової літератури з досліджуваної проблематики. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. За темою дисертації здобувачкою опубліковано 14 наукових праць, з них 4 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (3 одноосібні та 1 у співавторстві); 3 публікації в зарубіжних наукових виданнях (2 одноосібні та 1 у співавторстві); 7 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. Праці за темою дисертації містять науково обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань та характеризуються аргументованістю й логічністю викладу.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У ході аналізу змісту дисертаційної роботи М. Мартинюк порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій та фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, всі його результати належать авторці особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження М. В. Мартинюк, вважаємо за потрібне уточнити деякі положення.

1. У роботі приділено увагу передусім виконавцям Заходу та Півночі України, а також столичним колективам, меншою мірою представлені інші українські регіони, передусім Схід та Південь. Розуміючи неможливість охопити усю мапу України, хотілося б дізнатися, наскільки український Схід і Південь у ХХ – ХХІ ст. представлені такими ж яскравими жіночими колективами, що були описані в дисертації.

2. У дослідженні розглянуто колективи як чисто вокальні, так й інструментальні, де особливу увагу приділено ансамблям бандуристок як унікальному явищу української культури, які стали однією з її сучасних визитівок. Які ще інструментальні рішення, на думку авторки, є так само гармонійними щодо поєднання вокального та інструментального начал в жіночих вокальних ансамблях і можуть з часом набути символічного статусу?

3. У дисертації авторка зазначає, що «існують суттєві відмінності між жіночими і чоловічими формами вокальних ансамблів, зумовлені як тембральними характеристиками голосів і діапазоном, так і їх технічно-виразовими можливостями» (с. 29). У зв'язку з цим постає питання: наскільки відмінним є історичних шлях чоловічих вокальних ансамблів зазначеного періоду? У чому полягає різниця між ними – у жанровій специфіці репертуару,

пріоритетності виконавських складів, чи, можливо, є більш докорінна відмінність?

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи М. В. Мартинюк, яка виконана на високому науковому рівні і має теоретичне та практичне значення.

Висновок. Дисертація Мартинюк Марії Володимирівни «Жіночі вокальні ансамблі в українському музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ століття: від фольклору до академічних традицій», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відповідає «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261(зі змінами), вимогам наказу Міністерства науки і освіти України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), не містить ознак порушення академічної доброчесності, що дає підстави для присудження М. В. Мартинюк ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

Ольга ЗОСІМ